GUILLAUME, M. 2015. Keď sa aktivizmus stáva umením. In *Ateliér*, roč. 28, č.23-24, 3.12.2015, s.8 (CZ)
GUILLAUME, M. 2015. When Activism Becomes Art . In *Ateliér*, vol. 28, No.23-24, 3.12.2015, p.8 (CZ)

Keď sa aktivizmus stáva umením. Page 8 – Michaela Guillaume: When Activism Becomes Art (exhibition, Banská Bystrica, Stredoslovenská galéria / Central Slovakian Gallery, 25.9. – 8.11.2015., curated by Roman Gajdoš)

Curator Roman Gajdoš opened the exhibition that presents Blažej Baláž and his activistic expressions in the land of engaged art. Blažej Baláž (1958) is known for his engagements in relations social, artistic or environmental. The crux of the exhibition lies in presenting the eco-environmental project MY WAY and other WART activities. The project was initiated by winning the dispute about the planned building of new commercial centre. Instead, Baláž started to activate and engage his neighborhood and planted 216 wood species on the ground of the city since 1984. Documentary photographs show the condition of the housing estate then and now. The changes couldn´t happen without the community (or Baláž) remaining engaged and active, mainly in discussion and communication with the administrative authority. The project MY WAY is complemented by various WART activities: performances, petitions, appeals and open letters, by which the painter tries to preserve academic and artistic values in our state. One of the most crucial charecteristic of Baláž ´s work is certainly his intense social engagement, ethical and ecological aspect. He creates an active relationship with his environment, that he tries to improve and wants to reasonably decide about it as well. The result of such a dialogue and consensus is the creation of new environment, that directly affects living organisms around.

V Stredoslovenskej galérii v Banskej Bystrici otvoril 24. septembra kurátor Roman Gajdoš výstavný projekt Blažeja Baláža: Keď sa aktivizmus stáva umením. Koncepcia výstavy sa zameriava na aktivistickú činnosť umelca v oblasti sociálne angažovaného (participatívneho) a environmentálne angažovaného umenia. Ústrednou myšlienkou je jeho aktívny vzťah k prostrediu – environmentu vo viacerých jeho dimenziách. Kto aspoň čiastočne pozná charakter tvorby, ale i život Blažeja Baláža má možnosť detegovať doslova jeho životnú cestu, spletitý pohyb vpred signifikantný neutíchajúcou angažovanosťou v procesoch umeleckých, spoločenských i ekologických. Ťažiskom výstavy je zverejnenie dlhoročného eko-environmentálneho projektu MY WAY (Moja cesta), druhou tiež pomerne obsažnou časťou koncepcie sú WART aktivity.

Projekt Moja cesta, ktorý kurátor nazýva permanentnou akciou inicioval víťazný spor o nevybudovanie plánovaného obchodného domu, ktorý mal stáť pod oknami autorovho bytu, na sídlisku s vysokou denzitou obyvateľstva a priľahlou frekventovanou križovatkou. Autora táto udalosť iniciovala k pretvoreniu prostredia vlastnou iniciatívou, ktorá sa postupne stala systematickou. Od roku 1984 dodnes

vysadil (v spolupráci) v okolí bytovky na pôde, ktorú vlastní mesto 216 drevín, o ktoré sa pravidelne stará. Dnes už možno povedať, že dlhoročnou výsadbou, ošetrovaním a zalievaním má miesto podobu husto porasteného parku, ktorý má nielen estetický, relaxačný, ale i klimatický a ochladzujúci efekt. I keď by sa mohlo zdať, že v tomto projekte ide predovšetkým o individuálny záujem, ktorého prapôvod výtvarník priznáva (absencia prírodného prostredia v ktorom vyrastal), je to projekt založený na participatívnom základe, realizovaný spôsobom kolaboratívnej praxe v priľahlej komunite. V rámci časozberných fotografií vidí percipient pôvodný neutešený stav sídliska, ktorý spolu s hrozbou výstavby supermarketu dal výtvarníkovi impulz k zahájeniu činnosti. Aktivizoval svojich susedov, ktorých sa vec dotýkala a v spolupráci s nimi naštartoval sériu aktivít, ktorými konfrontoval kompetentných, aby spoločne zabezpečili potrebný priestor pre realizáciu svojej idey. Nasledoval proces trvajúci pätnásť rokov, počas ktorých sa komunita usilovala o získanie vlády nad priestorom spolupracovala, vysádzala a starala sa o dané prostredie. Posledných pätnásť rokov s výnimkou jedného suseda sa Baláž stará a buduje priestor v individuálnej réžii za permanentnej spolupráce a podpory svojej manželky Márie. Percipient má na výstave možnosť sledovať súbory fotografií dokumentujúcich jednotlivé úkony nevyhnutné k udržaniu zelene. Koncepcia výstavy tiež odhaľuje fakty o tom, aký holistický je proces takéhoto budovania environmentu – výzvy, žiadosti, petície performancie a akcie, ktoré dielu predchádzali (v ideovej podobe) i tie ktoré ho po celý čas sprevádzali nevyhnutné pre udržanie stavu diela. Celý proces totiž vyžaduje nielen ekologickú ambíciu a následne aktivitu, ale tiež intenzívnu a pretrvávajúcu angažovanosť vo veci. Na jednej strane ide o aktivitu vykonávanú voči politickým a správnym orgánom, na druhej strane o aktivitu v komunite, ktorej sa priestor bezprostredne dotýka a ktorá má možnosť sa do veci zainteresovať, participovať na nej.

Po prvý krát sme paletu jeho artivistických aktivít v rámci ucelenej koncepcie mohli pozorovať na jar tohto roku v Galérii Ernesta Zmetáka. Aktuálny výstavný projekt v Banskej Bystrici je o niečo rozsiahlejší, jeho inštalácia v Bethlenovom dome umožňuje sledovať jednotlivé umelecké počiny tak v konkrétnom a dostatočne intímnom priestore, avšak priechodnosť miestností a ich cyklické usporiadanie umožňujú zachovať kompaktnosť celého projektu. Práve táto kompaktnosť je kardinálnou črtou autorovej tvorby, ktorá sa tak úzko prelína s jeho životom. Projekt Moja cesta, ktorý je inštalovaný v troch miestnostiach dopĺňajú WART aktivity vystavené v dvoch ďalších miestnostiach v podobe performancií a dokumentácie výziev, petícií, iniciačných a otvorených listov, ktorými výtvarník prejavuje svoju snahu o zachovanie akademických a umeleckých hodnôt, nielen v jeho bezprostrednom okolí, ale na území celého nášho štátu. Aktivizmus, ktorý sám autor pomenoval prívlastkom WART sa stal jeho konceptuálnym dielom wartizmom. Znova sa dostávame do vôd particpatívneho umenia a predovšetkým jeho kolaboratívnej praxe, ktorá nesie vyšší stupeň autonómnosti jej participantov. Zatiaľ čo v akcii Skarabeus, ktorá vznikla ako protest proti takmer duplicitnej univerzite, ktorú presadzoval bývalý predseda vlády Vladimír Mečiar, sa výtvarník v roli predsedu štrajkového výboru stal iniciátorom študentov, ktorý participovali pod jeho taktovkou, v ostatných sociálne angažovaných projektoch, zvlášť ak hovoríme o wartoch ide o spôsob

kolaboratívnej praxe, kde sú participanti autonómnymi osobnosťami a účasťou na akcii vyjadrujú vlastný postoj.

Snáď najzásadnejšími charakteristikami Balážovho diela je jeho intenzívna sociálna angažovanosť (sociálny obrat), etický a ekologický aspekt. V zmysle estetiky Arnolda Berleanta, je možné ako strešný pojem autorovej tvorby zvoliť vzťah k prostrediu – environmentu, pričom environment tu rozumieme nielen ako prostredie, ale zahŕňa tiež všetky vzťahy a väzby, ktoré v rámci neho existujú. Autora by sme tak mohli bez okolkov nazvať environmentálnym umelcom a to nielen z titulu práce so životným priestorom prírodným, ale i z titulu sociálneho kontextu, skrze prácu so svojím sociálnym priestorom nad rámec osobných ľudských vzťahov a väzieb. Prostredie v ktorom žije nie je len priestorom v ktorom prebýva, ale prostredím, ku ktorému si vytvára aktívny vzťah, ktoré sa snaží zveľaďovať, zvyšovať jeho kvalitu, rozvíjať jeho hodnotnú infraštruktúru (ale i brániť ho voči komercionalizácii) a túži o ňom primerane autonómne rozhodovať. Potrebu, ktorá je prirodzeným právom každého občana, obyvateľa nášho štátu, ba priam povinnosťou človeka[1] sa snaží realizovať tak v spoločensko-kultúrnom a politickom kontexte ako aj v reálnom prostredí, v ktorom žije. Inherentnú túžbu po spravodlivom svete na ktorý máme právo žijúc v krajine s naším politicko-ekonomickým statusom premieňa v činy v oblastiach pre ktoré je kompetentný ako akademik, umelec alebo skrze platformu občianskeho práva.

Hoci je Blažej Baláž – aktívny a širokospektrálny umelec – verejnosti väčšinou známy celou radou konceptuálnych, postkonceptuálnych i postminimalistických diel, ktoré nesú prevažne individuálnu výpoveď, posledné tri dekády svojho života paralelne a permanentne rozvíja i spomínané aktivity sociálne anagažovaného umenia (najmä konsenzuálnej kolaboratívnej praxe). Výstavný projekt exponovaný v Bethlenovom dome je koncipovaný práve na tomto fundamente, jeho poslaním je ukázať verejnosti sériu umelcových sociálne i environmentálne angažovaných aktivít z ktorých za posledné tri desaťročia jeho tvorby vznikol konzistentný komplex, manifestujúci sa prívlastkom OBRAT. V duchu teórie Claire Bishop[2] vykazuje dielo Blažeja Baláža tak sociálny ako aj etický obrat, charakteristický pre súčasné participatívne umenie. Dochádza k potlačeniu autorstva a upusteniu od klasickej umeleckej estetiky zameraním sa skôr na proces ako na produkt, k dematerializácii umeleckého diela, z ktorého sa stáva sociálny proces, čo je zvyčajným ukazovateľom participatívnych projektov realizovaných spôsobom kolaboratívnej praxe, i keď tu sa pohybujeme v podstate na hranici komunitného umenia. V prípade Baláža však môžeme hovoriť o ďalšom aspekte. Svojou realizáciou projektu My Way vytvára nový ekosystém, ktorý dobrovoľne a aktívne udržiava, ide o tretiu formu obratu – ekologický alebo environmentálny obrat, prípadne obrat k Zemi (Josef Šmajs[3]). Výsledkom dialógu a konsenzu dochádza k tvorbe nového prostredia – environmentu, ktorý má vplyv na živé organizmy v jeho bezprostrednom okolí. Treba tiež pripomenúť, že projekt My Way sa za posledných pár rokov stal v podstate individuálnym (párovým) projektom manželov

[1] Človek pobývajúci vo svete v pôvodnom zmysle je k svetu vzťahovaný skrze domov v trojitom zmysle: vo svete (domove), je ten kto svetu: vládne, zodpovedá zaň a stará sa oň. In Brabcová, A. 2003. *Brana muzea otěvřená.* s. 46, Praha : JUKO, ISBN 80 – 86213_28-5

[2] Bishop, C. Riadená realita. Spolupráce a participace v současném umění. In *Sešit pro umění, teorii a příbuzné zóny.* č. 1-2, s. 8–36. ISSN 1802-8918.

[3] Šmajs, J. 2008. *Filosofie – obrat k Zemi.* Praha : Academia, ISBN 978-80-200-1639-3

umelcov (vykonávajú ho svojpomocne) a participácia ostatných členov najbližšej sociálnej skupiny je v podstate ukončená, jeho výsledný produkt má však efekt na celú komunitu, lebo toto obohatené „prostredie“ je ich bezprostredným životným priestorom. Relevantný i citeľný stále zostáva teda aj sociálny aspekt – práca vo verejnom priestore pre verejnosť. Prostredie (environment), ktoré výtvarník svojou iniciatívou a prostredníctvom kolaborácie vytvoril nie je žiaden rýchlo kvasený proces, po tridsiatich rokoch už ide o impozantnú zelenú kulisu, ktorá nahradila pôvodne plánovaný komerčný zámer.